

Metodické listy Vzdelávanie o holokauste

Občianske združenie DOKUMENTAČNÉ STREDISKO HOLOKAUSTU vzniklo v novembri 2005. Svojimi zámermi, cieľmi a aktivitami nadväzuje na projekty a celkovú koncepciu rovnomenného projektu, ktorý spoločne realizovali od roku 1999 Nadácia Milana Šimečku a Židovská náboženská obec v Bratislave.

Cieľom OZ DSH je realizácia výskumov a zhromažďovanie, dopĺňanie archívnych a iných dokumentov týkajúcich sa holokaustu, šírenie poznatkov o tomto historickom období, ako aj o židovskej minorite na Slovensku, jej mieste v slovenskej spoločnosti v 20. a 21. storočí a o fenoménoch súvisiacich s touto problematikou (antisemitizmus, xenofóbia, intolerancia a rasizmus).

Hlavnými prostriedkami pri napĺňaní stanovených cieľov DSH je koordinácia, supervízia a podpora výskumných, vzdelávacích, kultúrnych a spomienkových spoločenských aktivít, popularizačná, publikačná činnosť a spolupráca s verejnosťou a médiami.

Vydávanie Metodických listov Vzdelávanie o holokauste je jedným z prvých publikačných počínov, ktorý realizujeme za finančnej podpory Ministerstva školstva SR a má slúžiť ako zdroj informácií a inšpirácie pre všetkých, ktorí sa venujú vzdelávaniu o holokauste v rámci svojich vyučovacích predmetov či v mimoškolských aktivitách.

Plánovaná séria metodických listov obsahuje metodické postupy, návrhy vyučovacích hodín, resp. aktivít, ktoré predstavujú rôzne prístupy a spôsoby použiteľné vo vzdelávaní o holokauste počas celého roka či pri príležitosti Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia, ktorý si v Slovenskej republike pripomínáme vždy 9. septembra. Ich autorkami/autormi sú skúsení pedagógovia, ktorí prezentujú vlastné, v praxi overené metódy práce s mladými ľuďmi o problematike holokaustu.

Veríme, že v našich Metodických listoch nájdete podnetné nápady, ktoré môžu obohatiť aj vaše vyučovacie hodiny.

Metodické listy Vzdelávanie o holokauste vychádzajú vďaka finančnému príspevku Ministerstva školstva SR.

MŠ SR odporúča využívať Metodické listy ako učebnú pomôcku na školách v SR.

Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násilia vo vzdelávacom procese

Prostredníctvom vzdelávacích aktivít v tento pamätný deň sa vyučujúci a žiaci snažia dosiahnuť nasledovné ciele:

- > Preukázať sympatie s obeťami a zachovať ich spomienky
- > Poukázať na dôležitosť spomínania a pripomínania si preživších, obetí, záchrancov, ako aj osloboditeľov
- > Zdôrazniť, že holokaust neznamenal stratu iba pre priamo zúčastnené krajiny, ale pre celú civilizáciu
- > Lepšie porozumieť spoločnej minulosti
- > Prehĺbiť vedomosti o lokálnom, regionálnom a národnom dedičstve
- > Poukázať na nebezpečenstvo radikálnych a extrémistických hnutí, ako aj totalitárnych režimov
- > Zvyšovať povedomie o súčasných formách antisemitizmu, xenofóbie a všetkých formách nenávisti a diskriminácie
- > Rozšíriť vedomosti o iných genocídach a ukázať ich spojitosť s holokaustom
- > Propagovať dodržiavanie ľudských práv najmä v prípade menšín
- > Podnecovať kritické myslenie a výskumnú zvedavosť
- > Upevňovať zodpovednosť jednotlivca voči ostatným členom demokratickej spoločnosti.

Budovať mosty pamäte...

Už len niekoľko rokov budeme mať možnosť vnímať hrozby holokaustu prostredníctvom hŕstky tých, ktorí toto hrozné obdobie prežili a odhodlali sa podeliť o svoje zážitky. Pedagógovia a ich žiaci majú v súčasnosti, keď posledná generácia tých, ktorí prežili holokaust spomína na obdobie holokaustu, poslednú možnosť vybudovať mosty pamäte pre budúce generácie, ktoré nedovolia ponaučeniam z obdobia holokaustu upadnúť do zabudnutia. Preto veríme, že nasledujúce (predchádzajúce) riadky, ktoré ponúkajú návod na vyučovanie o holokauste, budú pomáhať pedagógom v plnení tejto významnej úlohy.

Preklad úryvku z materiálu Yad Vashem, OSCE, ODIHR: Preparing Holocaust Memorial Days;
viac na www.yadvashem.org, www.osce.org/odihr

PAMÄTNÝ DEŇ OBEŤÍ HOLOKAUSTU
A RASOVÉHO NÁSILIA

Slovenská republika sa v novembri 2005 stala členským štátom medzinárodnej iniciatívy s názvom Pracovná skupina pre medzinárodnú spoluprácu vo vzdelávaní, výskume a pripomínaní holokaustu (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Research and Remembrance – ITF). Sú v nej združení odborníci (akademici, pedagógovia, múzejní pracovníci) a zástupcovia vlád jednotlivých štátov. Medzinárodné tímy špecialistov spoločne vypracúvajú odporúčania prečo a akým spôsobom o holokauste učiť.

PREČO UČIŤ O HOLOKAUSTE?

1. Holokaust bol zlomovou udalosťou, nielen 20. storočia, ale v kontexte celej histórie ľudstva. Bol bezprecedentným pokusom zlikvidovať skupinu ľudí a jej kultúru. Holokaust by sa mal študovať preto, lebo od základov spochybnil základy civilizácie.
2. Vzdelávanie o holokauste podnecuje študentov, aby sa zamýšľali nad používaním a zneužívaním moci, aby premýšľali o úlohe a zodpovednosti jednotlivcov, organizácií a národov konfrontovaných s porušovaním ľudských práv. Môže prispieť k zvýšeniu ostražitosti voči potencionálnej hrozbe genocídy v súčasnom svete.
3. Vzdelávanie o holokauste napomáha študentom pochopiť dôsledky stereotypov, predsudkov, rasizmu, a antisemitizmu v akejkolvek spoločnosti. Študentom pomáha uvedomovať si hodnotu rôznorodosti v pluralitnej spoločnosti a zvyšovať citlivosť k postaveniu menších.
4. Holokaust ukázal, ako moderný národ môže svoju technologickú vyspelosť a byrokratickú infraštruktúru využiť na realizáciu deštruktívnych prejavov politiky – počnúc sociálnym manipulovaním, až po genocídu.
5. Holokaust poskytuje kontext na skúmanie nebezpečenstva ostať mlčiacim a nevšímavým tvárou v tvár útlaku iných.
6. Keď študenti budú hlbšie prenikať do podstaty historických, sociálnych, náboženských, politických a ekonomických pomerov, ktoré vyústili do holokaustu, pochopia komplexnosť historického procesu a získajú predstavu, ako kombinácia takýchto faktorov môže prispieť k rozpadu demokratických hodnôt. Študenti pochopia, že zodpovední občania v demokratickom zriadení, sa musia naučiť identifikovať nebezpečné signály a vedieť na ne reagovať.
7. Holokaust sa stal ústrednou témou v kultúrach mnohých krajín, čo sa odráža aj v mediálnej prezentácii a kultúre. Vzdelávanie o holokauste môže poskytnúť študentom historické vedomosti a zručnosti potrebné na pochopenie a hodnotenie týchto kultúrnych prejavov.

VO VŠEOBECNOSTI BY VZDELÁVANIE O HOLOKAUSTE MALO:

1. Zlepšiť vedomosti o bezprecedentnej deštrukcii
2. Zachovať pamiatku tých, ktorí trpeli
3. Povzbudiť pedagógov a študentov, aby reflektovali morálne a duchovné otázky vyplývajúce z udalostí holokaustu, aj spôsob ako sa aplikujú v dnešnom svete

Vzdelávanie o holokauste sa musí realizovať v celkovom kontexte európskej histórie ako celku. Podporujeme pedagógov, aby skúmali aj lokálny, resp. regionálny kontext tejto časti histórie.

SPÔSOB VZDELÁVANIA O HOLOKAUSTE NA ŠKOLÁCH

Neexistuje žiaden „správny“ spôsob vyučovania akéhokoľvek predmetu, žiadna ideálna metóda, ktorá by bola vhodná pre všetkých učiteľov a študentov. To, čo tu navrhujeme, sú iba návody a rady, ktoré sa učiteľom na školách môžu osvedčiť pri tvorbe ich vlastných pracovných plánov zohľadňujúc individuálne študijné potreby študentov. Naše odporúčania sú založené na aktuálnych osvedčených metódach veľkého počtu inštitúcií zaoberajúcich sa vzdelávaním o holokauste. Tie majú za cieľ odpovedať na otázky učiteľov ohľadne spôsobu výučby tohto veľmi zložitého predmetu a poskytnúť rady, ako možno v tejto oblasti pokračovať ďalej.

Vzdelávanie o holokauste je založené na výsledkoch výskumu a v priebehu posledných troch dekád prešlo významnými zmenami. Tento dokument preto nie je definitívnou informáciou, odráža súčasné trendy.

ZHRNUTIE:

- > Téma holokaustu sa dá s úspechom vyučovať, nemajte z preberania tejto témy obavy
- > Definujte pojem holokaust
- > Vytvorte pozitívne študijné prostredie s aktívnym pedagogickým prístupom zameraným na potreby študenta
- > Špecifikujte históriu prenosom štatistík do príbehov jednotlivcov
- > Používajte svedecké výpovede na zreálnenie tejto histórie pre študentov
- > Na lepšie porozumenie holokaustu zvolte medziodborový prístup
- > Uveďte históriu holokaustu do kontextu
- > Poskytnite široký a vyrovnaný výklad tejto látky
- > Používajte presné formulácie a podnecujte študentov, aby sa snažili o to isté
- > Rozlišujte medzi históriou holokaustu a ponaučeniami, ktoré môžu z nej vyplývať
- > Vyvarujte sa jednoduchých odpovedí na zložité historické procesy
- > Umožnite vašim študentom prístup k základným prameňom
- > Študenti by mali byť upozornení na fakt, že množstvo dôkazov o holokauste vytvorili jeho páchatelia
- > Vyzvite vašich študentov, aby kriticky analyzovali rôzne interpretácie holokaustu
- > Dbajte na to, aby písaný a vizuálny obsah bol primeraný a nezapájajte vašich študentov do štúdia holokaustu používaním obrazov vyvolávajúcich hrôzu
- > Neporovnávajte utrpenie akejkoľvek skupiny s inou
- > Podporte vašich študentov, aby pátrali po rozličných reakciách obetí vrátane foriem odporu proti nacistom
- > Dbajte na to, aby ste necharakterizovali židovský národ len v súvislosti s holokaustom
- > Upozornite na to, že holokaust nebol nevyhnutný
- > Nepokúšajte sa vykresliť páchatel'ov holokaustu ako „neľudské monštrá“
- > Dbajte na to, aby ste rozlišovali medzi zločincami minulosti a dnešnými spoločnosťami v Európe a kdekoľvek inde
- > Nabádajte vašich študentov, aby skúmali miestnu, regionálnu, národnú a celosvetovú históriu a pamäť
- > Požiadajte vašich študentov, aby sa zúčastňovali na národných a miestnych spomienkových ceremóniách a premýšľali o nich
- > Zvoľte si vhodné vzdelávacie aktivity a vyhýbajte sa používaniu takých, ktoré by mohli viesť k identifikovaniu sa študentov so zločincami alebo s obeťami
- > Nelegitimizujte popieranie minulosti
- > Majte na pamäti plusy a mínusy všetkých vzdelávacích materiálov vrátane internetu
- > Rozlišujte medzi historickými a súčasnými udalosťami a vyhýbajte sa nehistorickým porovnávaniam
- > Reagujte na problémy znepokojujúce vašich študentov.

VYUŽITIE PAMÄTNÉHO MIESTA VO VZDELÁVANÍ O HOLOKAUSTE

ADELAIDA MEZEIOVÁ

- Určené:** Žiakom ZŠ, SŠ
Téma: Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia v Slovenskej republike
Ciele: Aktualizovanie historickej udalosti
Metódy: Riadený rozhovor, samostatná práca, využitie videokazety
Pomôcky: Brainstorming, analýza fotografického dokumentu z rôznych období, umeleckého diela (pamätníka), argumentácia na základe motivačného textu

ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ HODINY

Organizačná časť: pozdrav, zápis do triednej knihy, absencia
Motivácia: brainstorming – holokaust, čítanie motivačného textu

Otázky:

- Čo pre autora znamenajú dejiny?
- Aký vzťah je podľa neho medzi dejinami, súčasnosťou a budúcnosťou?
- O akom pociť viny môže autor hovoriť?
- Aká je naša zodpovednosť za deje minulosti?
- Stotožňujete sa s jeho výrokmi? Svoju odpoveď vysvetlite.

Cieľ:

Je dôležité pripomínať si udalosti ako je holokaust?

NOVÉ UČIVO

1. časť: Skupinová práca – analýza fotografie (fotografií)

Otázky:

- Čo zobrazuje fotografia?
- Z ktorého obdobia fotografia pochádza?
- Aký význam malo miesto v danej dobe? Aký význam má miesto dnes?
- Čo sa na danom mieste zmenilo? Ako vyzerá dnes? (Čo sa zachovalo, čo sa „stratilo“?)
- Prezentácia výsledkov analýzy.

2. časť: Vyučovanie na pamätnom mieste – analýza pamätníka

Úlohy:

- > Čo zobrazuje pamätník?
- > Je zrejmé na prvý pohľad, akú udalosť pripomína?
- > Z akého materiálu je zhotovený?
- > Nachádzajú sa na ňom nejaké symboly? Vysvetlite ich.
- > Sprostredkúva pamätník nejaké konkrétne fakty?
- > Kedy bol postavený?
- > Prečo práve tu?
- > Ako hodnotíte jeho architektonické riešenie, umiestnenie v priestore ...?
- > Prezentujte výsledky analýzy pamätníka.

Záver:

Diskusia o potrebe aktualizovania historickej udalosti holokaust
Prejavy genocídy v dnešnom svete

Domáca úloha

- Vypracovanie a vyhodnotenie ankety
- Konfrontácia výsledkov ankety s postojmi študentov

„Pre každého je pochopiteľné pranie zabudnúť na udalosti, ktoré spôsobujú bolesť a nenechávajú mŕtvych pokojne odpočívať“. K zabúdaniu by dnes skutočne mohlo dôjsť – svedkovia niektorých udalostí vymierajú, je stále menej obetí, ktoré časom prenášajú tieň minulosti. Dejiny rýchlo blednú, keď nie sú súčasťou vlastných zážitkov. Preto ide o to –robiť z mŕtvej minulosti živú budúcnosť. Nechceme konzervovať naše utrpenie. Chceme vysloviť ponaučenie, ktoré bude aj ďalším generáciám slúžiť na orientáciu v živote. Tieto myšlienky nevyplývajú len z pocitu viny. Vina je vždy osobná záležitosť, takisto ako odpustenie. Vyplývajú zo zodpovednosti za vlastné činy a z naplnenia presvedčenia „nikdy viac!“ Je pravda, že dejiny sa neopakujú, aj keď niektorí tvrdia opak. Je však pravda, že dejiny sú predpokladom formovania súčasnosti a zaobchádzanie s dejinami je tak základom pre budúcnosť.“

Roman Herzog, prezident Nemeckej spolkovej republiky, Bulletin č. 6 z 23. 1. 1996,
In: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, s. 46, krátené.

DSH

LITERÁRNY TEXT AKO HISTORICKÝ PRAMEŇ HOLOKAUSTU

ADELAIDA MEZEIOVÁ

Určené: Žiakom 8. a 9. ročníka ZŠ, 2. až 4. ročníka SŠ
Téma: Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia v Slovenskej republike
Ciele: Ako prežívali holokaust rôzne skupiny obyvateľstva?
Metódy: Riadený rozhovor, argumentácia na základe prečítaného textu, komplexná analýza prečítaného diela (diel)
Pomôcky: Publicistický a literárny text

ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ HODINY

Organizačná časť: pozdrav, zápis do triednej knihy, absencia
Motivácia: opakovanie o holokauste

Otázky:

- Kde ste sa stretli s pojmom holokaust?
- Hovorí sa o ňom len v historických prameňoch?
- Ktoré literárne diela, v ktorých sa spomínajú udalosti holokaustu, ste čítali?

Cieľ:

Svedectvá historických udalostí sú všade okolo nás.

NOVÉ UČIVO

1. časť: Literárny text ako historický dokument

Úlohy:

- > Analyzujte text.
- > Pomenujte jeho tému.
- > Kto je autorom textu?
- > Aké boli pohnútky autora pri vzniku textu?
- > Vysvetlite konanie ľudí rôznych konfesii.
- > Prezентуйте výsledky práce skupiny.

2. časť: Kto je kto

Otázky:

- Aké spoločné témy sa v textoch nachádzajú?
- Porovnajte reakcie ľudí na prenasledovanie Židov. Vysvetlite ich konanie.
- Aký význam zohrávala tma v osudoch ľudí židovského vyznania a pôvodu?

Záver:

Prečo niektorí ľudia nevedia, že ich príbuzní pomáhali počas vojny Židom?
Viete, aké významenie môžu dostať tí, ktorí pomohli Židom počas vojny?

Domáca úloha

- Urobte interview s človekom, ktorý prežil vojnu.

„Som na návšteve u svojho bratranca a jeho ženy Helgy v Aschaffenburgu. Už dávno som u nich nebol na návšteve. Na Schweinheimerskom vršku som kedysi ako dieťa rád trávil víkendy a prázdniny. Lebo tu na vidieku bol život voľnejší ako v meste. Teraz je tu už tiež veľa domov.

Po horúcom dni sedíme večer na terase za chatkou. Ilša, bratrancova dcéra, griluje v záhrade klobásy. Pijeme pivo a zhovárame sa o budúcej dovolenke (bratranec chce cestovať do Nizze), o deťoch, o kúpe auta. Helga sedí v záhradnej hojdačke. Je príjemne, nikam sa neponáhľame, máme veľa času.

Zrazu začnem rozprávať o Židoch v Aschaffenburgu počas Tretej ríše. V časopise Main – Echo som čítal, že jedného dňa v apríli roku 1942 bolo z Aschaffenburgu do Poľska deportovaných 123 Židov. Vtedy som tu bol, mal som trinásť a často som myslel na ľudí so žltými hviezdami. Ale zabudol som, alebo som ani nikdy nevedel, kam sa podeli. Naraz ľudí so žltými hviezdami v meste nebolo. Moji priatelia ani príbuzní o Židoch nerozprávali. „Musí sa to predsa vedieť!“ vravím. „Ľudia predsa museli niečo vedieť a počuť!“ Pýtal som sa mnohých, ale nedostal som nijakú odpoveď.

Niektorí mi vysvetľovali, ako to so Židmi bolo. Žili izolovaní v meste, vládol tu strach z gestapa, kontakt so Židmi bol zakázaný, deportácie sa konali vždy uprostred noci... Ľudia vraveli, že nič nevedeli. Vtedy Helga povedala: „Alebo nechceli vedieť.“

A Helga začala rozprávať: „U priateľov v Kleinkostheime bývali položidovské deti z Porýnia so svojou matkou. Moji rodičia priniesli týmto ľuďom jedlo a šaty, pozvali ich k nám domov a pomohli im. Potom tu bol ešte farár Hepp. Nacisti ho hľadali, lebo kázal v kostole proti Hitlerovi. Ja som mu ako dieťa ukázala cestu k bunkru. Išli sme na bicykli, farár v civile. Ľudia si mysleli – otec s dcérou. V bunkri sa potom farár skryl.“ Helga to rozprávala, stále sediac a hojdajúc sa na hojdačke. Môj bratranec a jeho žena žijú ako mnoho iných ľudí. Aj v čase Tretej ríše bola Helga a jej rodina úplne obvyčajnou rodinou. Napriek tomu pomáhali Židom. Dodnes som to nevedel.“

Aufderstrasse, H. a kol.: Themen 1.

Pracovný zošit, Nemčina ako cudzí jazyk pre stredné a jazykové školy. Bratislava, Slovart 1994, s. 108

„Väčšina ľudí sa správala dobre; dávali im potajme, ale zreteľne najavo, že s tým nesúhlasia, že ich považujú za svojich. Zakaždým sa našlo dost priateľských slov a ochotných rúk pomôcť im, ale to čudné a nepochopiteľné vzduchoprázdno sa nedalo zaplniť ich účasťou. Strhol sa dážď nových a čoraz hroznejších nariadení. Tie súcitné pohľady ľudí! Prečo nás ľutujú? A našli sa aj výnimky, najmä odo dňa, keď nám mama musela prijsť žlté hviezdy. Niektorí len zašepkali s vyhubavými pohľadmi ahoj a nespomalili krok. Iní na ňu sprisahanecky žmurkli, obrátili sa k nej, tak čo robíš. Ale našli sa aj takí, čo si ju premerali s chmúrnou prevahou a civeli na ňu s neokróchaným zájmom a neskrývanou zvedavosťou ako na raritu.

Otec! Prečo mlčí? Prečo sa nebúri? Čo hrozného vie? Čo spáchal? Vidí poplavú zvráskavenú tvár s tmavými múdrymi očami a chradnúcu postavu, na ktorej sa plance obnosený kabát so žltou hviezdou, ako sa za úsvitu kníše z domu mĺkvy, zavalený starosťami, a predsa je to otec, ktorý aj teraz dokáže pod lampou a za spusteným zatemnením vykreslať smiech a naučiť ju valčíkovým krokom. A je tu nová kamarátka Blanka, zblížil ich údel žltej hviezdy, a je tu mama, tá tajne plačúca mama, je tu ešte domov obkolesený tmou a predtuchami... Je to sen, určite je to iba mučivý sen o daždi a akejsi starej dvojkoľosovej káre – drkoce po lesklej dlažbe, batohy a kufre sa na nej natriasajú, 50 kíľ na osobu...“

Očenášek, J.: Romeo, Julie a tma. Bratislava. Tatran 1986, skrátené a voľne preložené, s. 89 – 91.

„Mesiac vyplával na voľné nebo.

Dievča s hviezdou sa usmialo.

„Nič sa nestalo, Igor. Tu, u nás, ide všetko po starom. Ibaže doma nenocujem. Ináč nič nového. Ak pozeráš na mesiac, pozeraj, ak spíš – spi, a škaredé sny odháňaj. Ja bedlím nad našou láskou a usmievam sa. Je tu tma, nikoho jasne nevidím, ale cítim, že mnohí sú smutní. Tí, čo nemilovali, sú smutní. Aj ja som smutná, keď čierny pán prišiel do nášho domu bez zaklopania. Bola som smutná aj na námestí, ale teraz nie som. Ľúbim ňu, ľúbim...“

Vydedenci ležia, posedávajú a mlčia.

Ostali im ešte mená, priezviská, aj do spomienok ešte utekajú, tam, za hrubé múry židovskej školy, do ulíc a uličiek mesta pod viničným vrchom.

Tma v triede zotrela farby očí a vyrvala vášne. Ony sa potulujú, kdesi v prachu námestia zanechané a vyvrhnuté ako vnútornosti zabitej zveri.

„Dobrá noc, spíte! Všetci spíte! Ostali vám ešte mená. Je vás 312. A keď sa zajtra budem vznášať nad mestom, porátam si vás. 312! Dobré si musím zapamätať. Spíte!...ľúči sa mesiac a kľže do nepriesvitných oblakov.

Vstávajú. Tváre zotrela noc, i farbu očí. V rozjasnenom dni je všetko rovnaké až do zúfania.

„Krv, chlapi!“ hlas sa zlomil.

„Alino!“ volajú ho po mene, no on už meno stratil.

„Žiletkou si podrezal žily na rukách,“ povedal jeden z kľáčiacich bez účasti.

„Kedy sa to stalo?“

„No v noci. Kedy sa malo?“

Mŕtvoľa desí.

Okolo bezmenného sa vytvára pustý kruh. Elipsa! Živí sa stískajú, aby mal mŕtvy miesto. Čo najviac miesta. Čím ďalej od neho, lebo stratil meno.

Stratil meno.

Hviezda na jeho hrudi nasiakla krvou.

„Heraus! Schnell!“ dvaja špinavozelení stoja vo dverách a revú.

Vydedenci sa poberajú nerozhodne z triedy.

V uličkách, čo ústia na námestie sv. Alžbety, sa zhromažďujú ľudia. Nemí diváci bez hviezd, nežidovskí občania tohto mesta, aj sediaci z okolitých dedín. Stoja a stoja. Čakajú! Na niečo smutné čakajú. Neprišli sa rozlúčiť?“

Jašík, R.: Námestie sv. Alžbety. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1960, krátené, s. 225 – 238.

VZDELÁVACIA VYCHÁDZKA KU DŇU HOLOKAUSTU (na príklade mesta Levice)

HELENA VARGOVÁ

V zmysle Deklarácie ministrov školstva členských štátov Rady Európy z 18. októbra 2002 oznámilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky, že od roku 2003 sa 9. september – Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia v Slovenskej republike – bude pripomínať aj na základných a stredných školách. V tento deň, v tomto septembrovom týždni, majú školy organizovať spomienkové a vzdelávacie podujatia s tematikou holokaustu. Jednou z mnohých alternatív je aj vzdelávacia vychádzka v lokalite školy.

Určené: Žiakom 7. až 9. ročníkov ZŠ, SOŠ a gymnázií

Téma: Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia v Slovenskej republike

Ciele: Pripomenutie obetí holokaustu prostredníctvom lokálnej, resp. regionálnej histórie

Metódy: Vychádzka po meste s návštevou vybraných pamätných miest, riadený rozhovor, samostatná práca – rovesnícke vzdelávanie, rozhovor s pamätníčkou, využitie videozáznamu spomienok

ŠTRUKTÚRA VZDELÁVACEJ VYCHÁDZKY (1 – 2 vyučovacie hodiny)

Otázky:

- Prečo máme na Slovensku Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia práve 9. septembra?
- Aká udalosť sa viaže ku 9. septembru 1941? Viete, čo sa v tom období dialo v našom meste?
- Nachádzajú sa v našom meste židovské pamiatky?

Cieľ:

Prepojenie všeobecných vedomostí o holokauste s informáciami o jeho lokálnej podobe prostredníctvom vzdelávacej vychádzky.

NOVÉ UČIVO

1. časť: Príprava vychádzky

- Učiteľ vysvetlí žiakom udalosti súvisiace s 9. septembrom 1941, spomenie vyhlásenie tohto dňa Ministerstvom školstva Slovenskej republiky za Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia.
- Vysvetlí žiakom podstatu rovesníckeho vyučovania, vytvorí menšiu skupinu, ktorá sa zapojí do prípravy vychádzky.
- Vybranej skupine predstaví trasu vychádzky, určí miesta, na ktorých sa zastavia a ku ktorým si žiaci pripravlia pre spolužiakov vlastný výklad.
- Určí termín vychádzky – v priebehu týždňa okolo 9. septembra.
- Poskytne žiakom materiály, ktoré si samostatne spracujú do podoby výkladu.
- Žiaci spolu s učiteľom si pozrú videozáznam spomienok pamätníka/pamätníčky o udalostiach v meste počas holokaustu, prípadne živého pamätníka navštívia a urobia s ním rozhovor. Tento následne spracujú tak, aby ho mohli pri vychádzke použiť.
- Žiaci sa rozdelia do dvojíc a samostatným štúdiom sa pripravlia na úlohu sprievodcov.

2. časť: Realizácia vychádzky

1. Vychádzka sa začne v Okresnom archíve. Cieľom bude získať informáciu, kde sa nachádzalo levické geto (geto – podľa ostrovčeka v Benátkach židovská mestská štvrť, najmä v stredoveku; počas druhej svetovej vojny getá vznikali na územiach okupovaných fašistickým Nemeckom, resp. jeho satelitov). Žiaci zistia, že geto v Leviciach tvorili ulice: Holubyho, Hviezdoslavova a Koháryho. Boli to ulice najviac obývané židovským obyvateľstvom. Vybraní žiaci – sprievodcovia budú sprevádzať spolužiakov týmito ulicami a svojim rozprávaním im priblížia život v týchto častiach mesta pred rokom 1941 a po zriadení geta v roku 1944.

2. Vychádzka pokračuje na ulicu Kálmána Kittenbergera, kde dodnes stojí židovská synagóga. Žiaci – sprievodcovia predstavia stavbu a jej osudy do dnešného dňa. Upozornia ostatných žiakov na pamätnú tabuľu na synagóge. Z iniciatívy Tekovského múzea bola slávnostne odhalená počas spomienkového stretnutia 22. júna 1994 k 50. výročiu deportácie židovských spoluobčanov z levického geta do táborov smrti.
3. Ďalším miestom zastavenia bude Vojenská ulica, kde židovských občanov priamo pred transportom sústredili do starých kasární a do skladísk tabakovej továrne. Odtiaľto sa potom konal presun na levickú železničnú stanicu. V pripravených vlakových súpravách boli odtransportovaní do vyhladzovacích koncentračných táborov.
4. Poslednou možnou zastávkou (podľa dohody) je návšteva u miestneho žijúceho pamätníka alebo pamätníčky. Alternatívou je priblíženie rozhovoru s pamätníkom ostatným spolužiakom v podobe zápisu alebo videozáznamu.
5. Ďalšou možnosťou ukončenia vychádzky môže byť návšteva miestneho židovského cintorína.

Záver:

- veľké historické udalosti a ich lokálne prežívanie (príbehy miest, skupín ľudí, jednotlivcov)
- poznanie histórie mesta, v ktorom bývam mi umožňuje rozumieť jeho prítomnosti

Domáca úloha

- zber spomienok pamätníkov na obdobie rokov 1938 - 1945 - v rodine, v meste; ich zaznamenanie (písomne, audiovizuálne)
- vyhľadanie dobových dokumentov v rodine (fotografie, pohľadnice mesta, denníky, miestne noviny, plagáty)
- príprava výstavy zo získaných dokumentov v priestoroch školy a ich prezentácia spolužiakom

Literatúra

ANTOLOV, P. : Regionálne dejiny v dejepise. Historická revue, Katedra, roč. 7, 1996, .4, s. 4.
ANTOLOV, P. : Regionálna dejepisná exkurzia. Historické revue, roč. 7, Katedra, 1996, č. 8, s. 3.
PETLÍK, E.: Všeobecná didaktika. Bratislava: IRIS 1997.
IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. – MANÍKOVÁ, Z. : Slovník cudzích slov. Bratislava: SPN 1979.

ZO SPOMIENOK PANI JOLIKY

„Narodila som sa 8. apríla 1925 v malej dedinke, ktorá sa volá Beša a je vzdialená 20 kilometrov od Levíc. Môj otec sa volal Jakob Huber a mamička Regina Huberová. Mám jednu sestru, ktorá žije v Izraeli v Rehobotone a dvoch bratov. Jeden zomrel v Kanade a druhý sa nevrátil... On bol v pracovnom tábore. Beša je malá, veľmi pekná dedinka. Žili sme tak ako na dedine. Obchodovali sme s hydinou, hoci som chodila ešte len do školy, už som musela pomáhať: husi krmiť, šklbať... Husi boli rezané podľa kóseru. Predávali sme ich kade-tade, aj v Ostrave – kde sme mohli. Keď sme patrili pod Čechy, roznášali sme ich potom do Čiech, a keď sme patrili k Maďarom, tak sme ich predávali v Leviciach, už v menšom množstve.

Nechodili sme do synagógy, ale neďaleko Beši je malá dedinka Pozba a tam sme chodili do rodinného domu, ktorý bol zariadený na tieto účely, aj z ostatných dedín chodili sem.

Deň-dva predtým k nám prišli dvaja Židia z Vrábľov. Prišli autom a povedali nám, že 8. mája musíme ísť do geta. Dostali to príkazom. 8. mája nás naložili na vozík a odviezli nás do Vrábľov. Všetko sme nechali doma, vzali sme si len zopár šiat, trochu potravín a posteľnú bielizeň. V gete sme boli približne dva týždne. Mysleli sme si, že v gete musíme počkať do konca vojny, nevedeli sme, že nás chcú zavraždiť. Boli to bývalé sklady. Na dvore boli postavené kachle, na ktorých sme varili, kým sme mali čo. V jednej miestnosti sa tlačilo viacero rodín, aj päť–šesť. Každý mal len malý kútik. Do Vrábľov boli sústredení Židia zo všetkých okolitých dedín. Nepamätám si presne, koľko nás tam bolo, no tisíc určite. Celý deň sme čakali, kedy umrieme. Stravu sme nedostávali, iba to, čo sme mali so sebou. Strážili nás maďarskí žandári. Celý deň sme plakali, mnohí sa modlili. Ja som sa pýtala, či sa oplatí modliť, nemysleli sme si, že nás odvezú do Osvienčimu. Prežívali sme ťažké dni. Nás, mladé dievčatá každé ráno odviezli do Máni, kde sme na farskom pozemku hrabali. Doprevádzali nás stráže, aby sme neutiekli. O dva týždne nás previezli do Levíc, do výroby tabaku. Tu nám už dávali stravu, lebo sme žiadnu vlastnú nemali. Boli veľmi zlé aj podmienky na hygienu.

Oslobodenie.

Keď sme prvýkrát videli Američanov, plakali sme aj my, aj oni. Nedokázali si predstaviť, skadiaľ sme prišli také holohlavé a zničené a chudé. Ja som mala 38 kilogramov, keď som prišla domov, moja sestra 36. Po troch týždňoch vo Wurstene nás prepustili, aby sme mohli trochu pribrať. Mnohí to využili a išli na miesta, kde sa mohli do sýtosti najesť. Ale ja som vravela sestre, aby sme išli domov, lebo nás rodičia určite čakajú. Domov sme išli raz vlakom, raz vozom. Keď nás ľudia videli, plakali. Vyrožili na cestu trochu kávy a varených zemiakov, to bolo ešte na území Nemecka. Potom sme išli vlakom, vozom a na nákladnom aute až do Prahy. Čes i boli veľmi dobrí. Oni dávali pred svoje domy džbány s čajom, kávou a veľké hrnce varených zemiakov. Keď sme sa už priblížili k našej dedine, videli sme aj známe tváre a keď sme vošli do dediny, všetci plakali. Na našich domoch boli rozbité okná. Dva mesiace sme bývali u susedov, Kalnajovcov, ktorí bývali naproti nášho domu. Oni nás dali do poriadku. Potom sestra šla do Levíc a ja som zostala na dedine. Obrábala som našu zem. Ponáhľali sme sa z Nemecka, lebo sme si mysleli, že rodičia nás budú doma čakať. Ale nikto nás nečakal. Dozvedeli sme sa, že išli do plynu, ale predsa sme dúfali.“

ODKAZ PANI JOLIKY

„Len toľko, aby si ľudia jeden druhého ctili a konečne sa milovali a aby neboli vojny a aby nikdy viac nenávidel jeden národ druhý – nemá to význam. Tento život je veľmi krátky, keď človek prejde päťdesiatku, o chvíľu je koniec. A preto nesmieme jeden druhého nenávidieť, ale milovať. Ja každému len pomáham. A dobre robím. Keď niekomu treba upiecť tortu, tak upečiem. Minule u lekára plakala žena, že jej muž má krvácanie do mozgu a nemá peniaze, hneď som jej dala 100 korún. Keď sa na ulici stretnem s niekym, kto nemá peniaze, dám mu 20 – 30 korún. Alebo som stretla ženu, že nemá plachtu, dala som jej dve, ani som ju nepoznala. Ja som taká – každému na svete pomáham. Minule som pomohla jednej predať byt. Robím to všetko z Božej milosti, z lásky. Zauznamenala som si, že keď sa vrátim z Osvienčimu, len dobre budem činiť. A tak aj robím. Preto nech nie je medzi ľuďmi nenávisť a nech každý miluje.“

VYUČOVACIA HODINA DEJEPISU KU DŇU HOLOKAUSTU

JUSTÍNA BEŇKOVÁ

- Určené:** Žiakom ZŠ, SOŠ, nižším ročníkom 8-roč. gymnázia
Téma: Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia v Slovenskej republike
Ciele: Prečo si i dnes pripomínať holokaust? Môže táto tragédia pomôcť človeku konať lepšie?
Metódy: Riadený rozhovor, samostatná práca, využitie videokazety
Pomôcky: Videokazeta *Prečo sa učíme o holokauste?*; učebnica dejepisu pre ZŠ: *Svet v 20. storočí*, G. Verdi: *Zbor Židov*, úryvok z opery *Nabucco*, meotar, nástenka, kalendár, pracovné materiály

ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ HODINY

Organizačná časť: pozdrav, zápis do triednej knihy, absencia

Motivácia a aktualizácia: navodenie atmosféry (hudba – *Zbor Židov*, zapálená sviečka, prítmie v triede).

Otázky:

- Poznáte túto skladbu? Čo si myslíte, prečo som ju zvolila na začiatok hodiny, zapálila sviečku, urobila prítmie? Prečo práve dnes?
- Pomôžte si kalendárom. Ktoré pamätné dni pripadajú na september?
- Deň holokaustu. Prečo bol zaradený medzi pamätné dni?

Cieľ:

Má význam hovoriť ešte dnes o holokauste? Môže pripomínanie tejto tragédie pomôcť človeku správať sa lepšie?
Hľadáme spoločne odpoveď.

NOVÉ UČIVO

1. časť: Definícia holokaustu (za pomoci žiakov)

Úloha: > Čo rozumiete pojmom holokaust?

Otázky:

- Uvedte slová, ktoré vám evokuje pojem holokaust.
- Pozrite si ešte raz všetky zapísané slová. Aké pocity vo vás vyvolávajú?
- Vysvetlite pojem Židia v kontexte našej témy.
- O ktorom období hovoríme? Z množiny slov vyberte tie, ktoré to potvrdzujú.
- Na základe povedaného sa pokúste definovať pojem holokaust.
- Porovnajte vašu interpretáciu s textom v učebnici dejepisu pre ZŠ (*Svet v 20. storočí*, s. 35).
- Poopravte si vašu definíciu v zmysle textu v učebnici.

2. časť: Zločiny včerajška a dneška

Úloha: > Môže pripomínanie tejto tragédie pomôcť súčasnému človeku konať lepšie?

Otázky:

- Má význam dnes hovoriť o holokauste?
- Evokuje vám toto slovo nejaké súčasné udalosti u nás, vo svete?
- Môžeme ich nazvať zločinmi dneška?
- Majú tieto udalosti spoločného menovateľa?
- Súhlasíte s nimi, alebo ich odsudzujete? Svoje postoje zdôvodnite.
- Mal holokaust v našich dejinách zmysel?
- Môže nám poznanie tejto tragédie pomôcť stať sa lepšími?

3. časť: Žije medzi nami

Úloha: Životný príbeh pani Vierky (videokazeta *Prečo sa učíme o holokauste?*)

Otázky:

- Vžite sa do pocitov pani Vierky. Zaujal vás jej životný príbeh?

4. časť: Samostatná práca

Úloha: Vyjadrite graficky (kresbou, náčrtkom), resp. písomne (oslovením, krátkym listom, príhovorom) svoje pocity z tohto rozprávania

Postup: Prezentácia výstupov, hodnotenie (žiakmi, učiteľom):
Ku grafickým ukážkam komentár; textové ukážky prečítať
Zhrnutie učiva, zápis
Domáca úloha

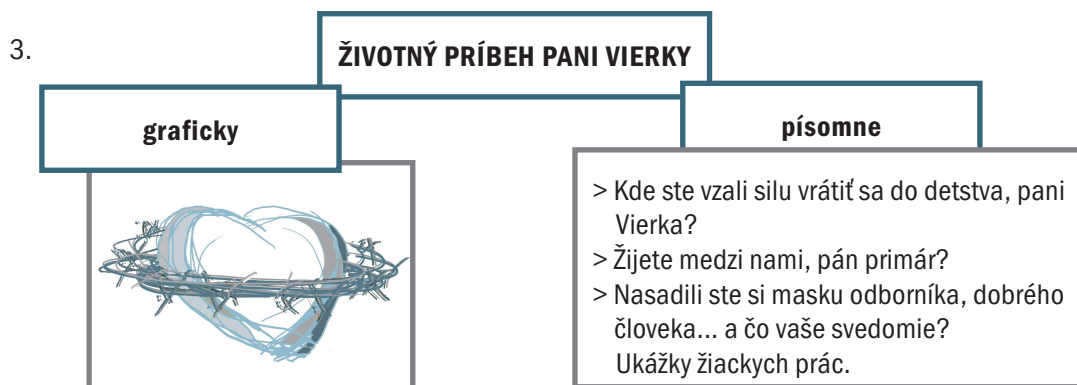
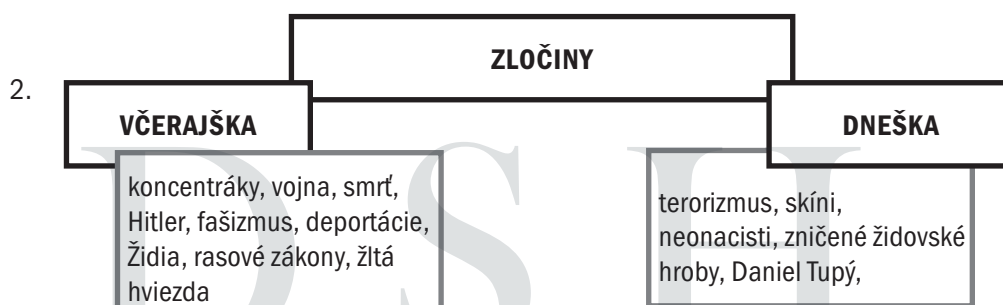
PRAMENE

VRZGULOVÁ, M.: Výpovede svedkov. Manuál. Videokazeta výpovedí, svedectvo č. 2, s. 8–9. In: Prečo sa učíme o holokauste? Bratislava: Nadácia Milana Šimečku 2004.

Svet v 20. storočí. Učebnica dejepisu pre ZŠ. Bratislava: OPI 2001.

PÍSMENNÝ ZÁZNAM UČIVA PRE ŽIAKA:

1. **Pojem holokaust:** Označujeme ním vyvražďovanie židovského obyvateľstva počas druhej svetovej vojny. V starovekom Grécku sa týmto pojmom označovala zápalná obeta.
Holokaustum – celkom zhorieť.
Porrajmos – holokaust Rómov.

Záver:

- Zločiny dneška (porušovanie ľudských práv, intolerancia, prejavy rasizmu, neúcta k človeku a životu, vznik neonacistických skupín, xenofóbia...)
- Smrť študenta Daniela Tupého, stovky zomierajúcich aj v tejto chvíli (napr. v Iraku, Afganistane, Afrike...) sú podobným mementom ako holokaust.
- Nezabúdať! Konať tak, aby svet, v ktorom žijeme, mal ľudskejšiu tvár.

Domáca úloha

- Vo foyeri školy nainštalujte výstavku vašich výstupov.
- Vytvorte plagát, ktorý by presvedčil ľudí v 21. storočí o nevyhnutnosti akceptovať a neporušovať ľudské práva.

VYUČOVACIA HODINA KU DŇU HOLOKAUSTU

EVA KIZÁKOVÁ

- Určené:** Žiakom ZŠ, 9. ročníka
Téma: Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násillia v Slovenskej republike
Ciele: Podnietiť žiakov 9. ročníka základných škôl k tomu, aby sa zamysleli nad udalosťami druhej svetovej vojny inak ako sú prezentované v učebniciach dejepisu a v dostupnej literatúre, skôr v oblasti pocity než vo sfére historických faktov
Metódy: Riadený rozhovor, samostatná práca, využitie obrázkov, audiokazety
Pomôcky: Obálky, papier s obrázkovými predlohami, ceruzka, panely s citátmi, CD prehrávač, ryža, vata, kameň, pokrčený papier, misky, fotografie, obrázky

ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ HODINY

Organizačná časť: Pozdrav, zápis do triednej knihy, absencia

Motivácia: Navodenie atmosféry – šero v miestnosti, zapálenie sviečok

1. časť vyučovacej hodiny – TEORETICKÁ

Učiteľ oboznámi žiakov s historickými udalosťami druhej svetovej vojny, porozpráva im o jej začiatku, priebehu, konci, o jej príčinách a dôsledkoch na ľudské životy.

V starovekom Grécku pojem holokaust označoval zápalú obeť. V 20. a 21. storočí však označuje zavraždenie približne 6 miliónov Židov nacistami a ich pomocníkmi.

Nacistické Nemecko sa usilovalo o zavraždenie každého Žida žijúceho na nemeckom území, resp. na územiach okupovaných Nemeckom. Obeťami boli všetci bez ohľadu na vek, pohlavie, vzdelanie. Na vyhladenie Židov používali moderné technológie 20. storočia. Diskriminácia Židov sa začala už nástupom Hitlera k moci v januári 1933, a preto mnoho historikov považuje práve túto udalosť za začiatok holokaustu. Židia neboli jedinou obeťou Hitlerovho režimu, boli však jedinou skupinou, ktorú chceli nacisti úplne vyhladiť. Nacisti boli totiž presvedčení, že ak zbavia svet Židov, bude to požehnanie pre nemecký národ a celé ľudstvo. Židia v skutočnosti nepredstavovali pre svet nijakú hrozbu. Nacisti podľa svojej ideológie považovali Židov za „škodlivú rasu“. Táto myšlienka viedla k uskutočneniu politiky známej ako „konečné riešenie židovskej otázky“.

Židia na územiach okupovaných Nemeckom a v štátoch, ktoré s ním spoupracovali, stratili akékoľvek práva – ľudské i občianske. Ich údelom bola smrť.

Z celej Európy, s výnimkou Dánska, Bulharska a Talianska, deportovali Židov do koncentračných táborov najmä na územie Poľska, kde zomierali od hladu, vyčerpávajúcej práce či chorôb a neľudského zaobchádzania. V táboroch smrti – v Osvienčime, Treblinku, Belzece, Sobibore, alebo Majdanku – zomierali od roku 1942 aj slovenskí Židia. Len malé percento z nich prežilo.

2. časť vyučovacej hodiny – PRAKTICKÁ

Po teoretickej časti hodiny každý žiak dostane do ruky obálku, do ktorej si bude vkladať odpovede či výroky, ceruzku a papier, na ktorý bude podľa zadanej otázky krúžkovať svoje odpovede.

V triede (miestnosti) sa vytvoria štyri stanovištia, ktorými žiaci individuálne prechádzajú:

1. stanovište – ZMYSLOVÉ

Skladá sa zo štyroch častí, každá je zameraná na jeden ľudský zmysel – zrak, sluch, hmat, zrak 2.

a) Zrak 1 – na paneli, resp. na stene je zavesených desať fotografií – portrétov ľudí rôzneho veku v rozličných situáciách a náladách. Nad nimi je na papieri hrubo vytlačená otázka: *Ktorá tvár sa ti vybaví v mysli, keď počuješ slovo holokaust?* Žiak si fotografie prezrie, následne vyberie jednu, ktorá v ňom evokuje toto slovo. Zakrúžkuje ho na predtlačnom papieri.

- b) Sluch** – na CD je nahratých päť rôznych zvukov – vietor, rozbíjajúce sa sklo, zvuk cválajúcej čriedy, siréna, more. Žiak má opäť pred sebou otázku: *Ktorý z týchto zvukov by si priradil k udalostiam holokaustu?* Vypočuje si zvuky a na predtlačení papier zakrúžkuje ten, ktorý v ňom evokuje pojem holokaustu.
- c) Hmat /dotyk** – na stole sa nachádzajú štyri misky, v ktorých sú rôzne materiály – ryža, vata, kameň, pokrčený papier. Misky sú zakryté a žiak ich obsah skúma hmatom. Odpovedá na otázku: *Pri skúmaní ktorej misky si mal nepríjemný pocit?* Následne zakrúžkuje na predtlačení papieri jednu z možností.
- d) Zrak 2** – žiak má pred sebou desať fotografií (farebných i čiernobielych) s geometrickými tvarmi, evokujúcimi rôzne nálady, a znova odpovedá na otázku: *Ktorý obrázok ti pripomína holokaustu?* Keď si vyberie, zakrúžkuje na papieri jednu z možností.

2. stanovište – CITÁTY

Na paneloch, resp. na stene je nalepených 10 výrokov z rôznych oblastí: priateľstvo, rodina, láska, ľudskosť, viera. Žiak si ich pozorne prečíta na. Otázka znie: *Ktorý z týchto výrokov ťa zaujal?* Citáty, ktoré sa mu páčia a chce si ich nechať, vloží do obálky.

Príklady citátov:

Musíme si pamätať, že holokaust neznamenal smrť šiestich miliónov ľudí. Znamenal smrť jedného plus jedného, plus jedného človeka...

Judith Miller

Jeden človek, ktorý prežil koncentračný tábor, odpovedal na otázku, prečo ho nacistické koncentráky nespravili zatrpknutejším, takto: "O priateľstve som sa naučil až v Osvienčime. Keď mi bolo od vetra zima, ostatní ma prikryli svojimi telami. To bol ich jediný majetok."

Arnošt Lustig

Naša jediná cesta je naučiť sa súcitu. A starať sa jeden o druhého už len preto, že sme.
Rabbi Menachem Mendle

To, čo sa skrýva v tvojom srdci o tvojom blížnom, je vlastne to, čo sa v ňom skrýva o tebe samom.

Sifrei Dvarim

3. stanovište – DILEMA

Na paneloch, resp. na stene je napísaný príbeh – dilemma. Žiak sa po prečítaní musí rozhodnúť pre jedno riešenie, o ktorom si myslí, že je správne.

Dilema:

Si otcom (matkou) 5-ročného dieťaťa. Je druhá svetová vojna. Niekoľko dní predtým, než ťa upozornil, že z vašej štvrte o niekoľko dní vyvezú všetky deti do koncentračného tábora.

Ty však máš peniaze, ktorými by si mohol podplatiť vysokých úradníkov, aby nedeportovali tvoje dieťa do koncentračného tábora. Počet detí je už ale stanovený a ty si uvedomíš krutú skutočnosť – ak dáš úplatok a zachrániš svoje dieťa, iné dieťa sa ocitne na jeho mieste.

Máš teda dve možnosti – nevyužiješ peniaze a svoje dieťa necháš odvieŕť nemeckými vojakmi do koncentračného tábora a budeš sa modliť, aby prežilo, alebo nemeckých dôstojníkov podplatiš – zachrániš svoje dieťa, avšak iné dieťa namiesto svojho pošleš do koncentračného tábora.

Riešenia:

- Dám úplatok.
- Nedám úplatok.

4. stanovište – ROZHODNUTIA

Žiak má pred sebou úlohu: O päť hodín ťa vyvezú aj spolu s rodinou do koncentračného tábora. Na zozname máš 15 každodenných činností. Ktoré z nich by si počas týchto piatich hodín urobil? Na stole sú rozložené papiere s predtlačenými činnosťami, žiak si jeden vezme a zakrúžkuje, ktoré činnosti by urobil.

Príklady:

- Kúpim jedlo.
- Skryjem šperky.
- Napíšem list príbuzným.
- Skontaktujem priateľov.
- Napíšem si posledné poznámky do denníka.

Keď žiaci absolvujú všetky štyri stanovištia, sadnú si v triede do kruhu. V ruke majú obálku s odpoveďami a vybrané citáty. Nasleduje diskusia.

Príklady otázok

K 1. stanovištu (zmysly):

*Aké výrazy tváre, zvuky, dotyky, tvary, farby vo vás evokovali holokaust?
A prečo?*

Vedeli by ste doplniť tvary, farby, zvuky... z každodenného života, ktoré vo vás evokujú podobné pocity?

K 2. stanovištu (citáty):

*Ktoré výroky ste si vybrali?
Myslíte si, že holokaust nás má čo naučiť alebo nemá zmysel zaoberať sa touto otázkou, prípadne by sme naň mali zabudnúť?*

K 3. stanovištu (dilema):

*Ako ste sa rozhodli?
Myslíte si, že ľudia sa v hraničných situáciách rozhodujú inak ako v normálnych podmienkach?*

K 4. stanovištu (rozhodnutia):

Čo by ste robili posledných päť hodín slobodného života vy?

Diskusia k uvedeným otázkam, prezentácia výstupov.
Zhrnutie diskusie a učiva, písomný záznam učiva pre žiaka

Literatúra

Jak vyučovať o holokaustu. Doprovodné materiály k seminári pro pedagogy a školské pracovníky. Praha: Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze
TKADLEČÍKOVÁ H.: Svet v novom storočí. Učebnica dejepisu pre 8. ročník ZŠ. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana 1995.
Z pamäti ľudstva. Dejiny sveta. Bratislava: Mladé letá 1997.

Písomný záznam učiva pre žiaka:

1. Pojem holokaust - vyvražďovanie Židov v druhej svetovej vojne.
2. Porovnanie zločinov minulosti (koncentračné tábory, Hitler, fašizmus, rasové zákony, žltá hviezda, deportácie, smrť) a dneška (terorizmus, agresivita, neonacisti, skíni, zničené hroby)

Záver:

Zločiny dneška sú rovnakým výkričníkom ako holokaust.
Konajme tak, aby sa ďalšie generácie po nás nemuseli hanbiť za naše skutky.